

Umumta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida fan to'garaklarini tashkil etishda innovatsion texnologiyalar

Mirzakarimova Anoraxon Ashurali qizi
Farg'ona davlat universiteti 4-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12197252>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 6-iyun 2024 yil
Ma'qullandi: 9-iyun 2024 yil
Nashr qilindi: 20-iyun 2024 yil

KEY WORDS

ijodkorlik, to'garak, onglilik,
moslashuvchanlik, mahsuldorlik,
samaradorlik, kommunikativ, kognitiv.

ABSTRACT

Ushbu maqolada, "o'quv, ilmiy va maktab amaliyoti kompleksi integratsiyasi" boshlang'ich sinflarda fan to'garaklarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar orqali o'zlashtirgan bilimlarini badiiy asarlar tahlili jarayonida umumlashtirgan holda qo'llay bilishi nazarda tutiladi. Shu sababli, o'quvchilar faoliyatini ijtimoiy hayot bilan hamkorliksiz tasavvur etib bo'lmazligi, chunki bu tizimlar integratsiyasi katta ahamiyat kasb etishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Ta'lim sohasida yuz berayotgan tub o'zgarishlar, shubhasiz, jamiyat taraqqiyoti va shu jamiyatda kamol topuvchi yoshlarning porloq kelajagini qamrab olmog'i zarur. Milliy ta'lim tizimimizning keyingi chorak asrdagi faoliyatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ko'plab ijobiy ishlar va kerakli tadbirlar amalga oshirilganining guvohi bo'lamiz. Zero, sohibqiron bobomiz Amir Temur "O'z o'rnida qilingan tadbir, behuda sarflangan umr, samarasiz sa'y-harakatlarning oldini oladi hamda bajarilishi shart bo'lgan tadbirlarning ta'rifidan va zikridan so'ng qat'iylik, sabr, chidamlilik, sog'lik-u sergaklik, ehtiyotkorlik va shijoat bilan barcha ishlar amalga oshirilur"¹, deb bejizga aytmagan. Zamon talabi tajribali, ishbilarmon, tadbirkor avlodni tayyorlash ekan, buni sohibqiron bobomiz navqiron davlat uchun, har jihatdan yetuk insonlarning ahamiyati haqidagi fikrlaridan ham bilish mumkin. "Tajribamdan ko'rilgankim, ishbilarmon, mardlik va shijoat sohibi, azmi qat'iy, tadbirkor va hushyor bir kishi, ming-minglab tadbirsiz, loqayd kishilardan yaxshidir. Chunki tajribali bir kishi, ming kishiga ish buyuradi"². Bobomiz fikrlaridan ham shu narsa anglashilib turibdiki, tajriba inson shaxsi va faoliyati uchun o'ta muhim bo'lib, mustahkam yurt poydevorlari aynan shunday insonlar bilan qurilsagina gullab-yashnaydi.

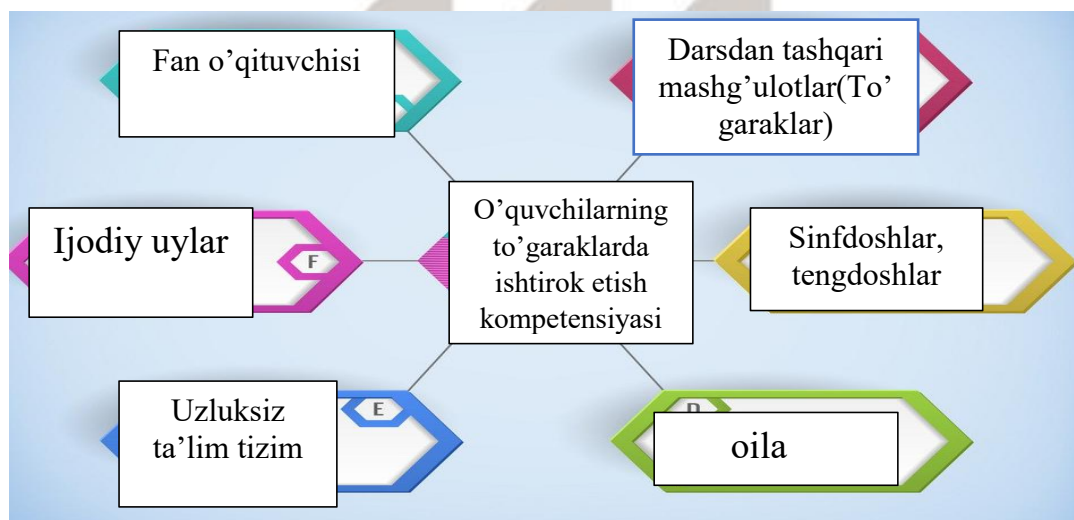
Ayni zamonda, ta'lim amaliyotini integratsiyalashning shakllarida ularning barchasi uchun umumiy bo'lgan jihatlar ham mavjud. Masalan, "o'quv, ilmiy va maktab amaliyoti kompleksi integratsiyasi" boshlang'ich sinflarda fan to'garaklarini rivojlantirishda innovatsion

¹https://hiin.facebook.com/groups/246149995752425/posts/749810385386381/?comment_id=758576084509811&mibe_xtid=HsNCOg

² <https://ziyouz.uz/hikmatlar/aforizmlar/azmu-jazm-bilan-ish-tut-amir-temur-ogit-va-yoriqlaridan>

texnologiyalar orqali o'zlashtirgan bilimlarini badiiy asarlar tahlili jarayonida umumlashtirgan holda qo'llay bilishi nazarda tutiladi. Shu sababli, o'quvchilar faoliyatini ijtimoiy hayot bilan hamkorliksiz tasavvur etib bo'lmaydi, chunki bu tizimlar integratsiyasi katta ahamiyat kasb etadi. Har bir o'quvchi o'ziga yarasha qobiliyat, iqtidor va imkoniyatlarga ega va bular uning qiziqishlari asosida takomillashadi. Bunday individual xususiyatlar, asosan, maktab jarayonida namoyon bo'ladi, ba'zan o'quvchining o'zi ham oldin sezmagan qobiliyatlarini, amaliyot jarayonida sezib qoladilar. O'quvchilarni olimlar, shoir va yozuvchilar, radio-televidenie boshlovchilari va suxandonlari, jurnalistlar bilan hamkorlik qilishi, bu sohalarining xususiyatlaridan xabardor bo'lishi "mutaxassislar, ijodkorlar va o'quvchilarning ijodiy jamoasi integratsiyasi"ni yuzaga keltiradi. Tizimlar o'rtasidagi o'zaro aloqa va olib boriladigan ishlarga sohibqiron Amir Temurning "kengash egalari birlik, ittifoqlik bilan so'zda sobit, ishda chidamli bo'lishlari shartdir" degan fikrlari nuqtai nazaridan qaralmog'i zarur bo'ladi. Zamonaviy ta'lim maqsad va vazifalarini o'quvchilarning maqsad va vazifalariga hamda ularning qiziqishlariga moslashtira bilishi taqozo etiladi.

Berilgan ma'lumotlarni integratsion klaster usulida barcha qirralarini ochish, bilim berishda samaradorlikka olib keladi. O'quvchilarda loqaydlik illatining oldi olinib, zukkolik, hayotni sevish, bilimga chanqoqlik oshadi.

1-rasm. O'quvchilar to'garak orqali darslarga qiziqishini ortirishda shakllantirishda sub'ekt-ob'ekt munosabatlari.

Boshlang'ich sinflarda fan to'garaklarini rivojlantirishda texnologiyalar "oddiydan murakkabga", "nazariydan amaliyga" tizimli yondashuv va prinsiplarga asoslanadi. Tizimli yondashuv texnologiyasiga muvofiq har qanday o'rganilayotgan ob'ekt "tizim" tushunchasi orqali ko'rib chiqiladi. Har bir tizim o'ziga xos tuzilishga ega va o'zaro bog'liq elementlardan iborat. Bu ta'limning barcha darajalarida o'quv materialining uzluksizligi va mantiqiy izchilligini ta'minlashga imkon beradi. Tizim (yunoncha - qismdan tashkil topgan, bog'langan) - elementlar to'plami, o'zaro bir-biri bilan munosabat va aloqada ma'lum bir butunlikni, birlikni tashkil qilish. Zamonaviy o'qitishda motivatsiya uyg'otish, bilim olish ishtiyoqini yaratish, integratsiya asosida ta'lim berish dolzarb vazifalardandir.

Boshlang'ich sinflarda fan to'garaklarini rivojlantirishda tafakkurning eng muhim lingvopsixologik jarayonlarini e'tiborga olib quyidagi tamoyillarga amal qilishi, ulardagi kompetensiyani shakllantirishga yordam beradi:

- ta'lim-tarbiya va kompetentlikning uyg'unligi;
- onglik va kognitivlikni birgalikda olib borish;
- bosqichlilik va tizimlilik;
- turli to'garaklar, fakultativ darslar, elektiv kurslar va o'quv dasturini o'quvchilarning muloqotini ta'minlashuviga moslashtirish;

- nutq turlari va fanlararo integratsiya;
- ijodkor o'quvchilarning ijod kunlari va haftaliklarini tashkil etish va unda olimpiadalar, bellashuvlar, tadbirlar tashkil etish;
- ijodkor o'quvchi portfoliosini yaratish;
- uzviylik va uzluksizlikka erishish, ota-onalar bilan ishlash mexanizmini takomillashtirish;
- nazariyani amaliyot bilan bog'lash;
- o'qituvchining malakasini oshirish.

Kommunikativ-kognitiv o'rganish istagini shakllantiradi, quyidagi kompetensiyalarni rivojlantiradi:

- ongli o'quv kompetentligi;
- yangi bilimlarni izlab topish kompetentlik;
- axborot-texnologik va kommunikatsion kompetentlik;
- ijtimoiy va muloqot kompetentligi;
- o'z-o'zini rivojlantirish kompetentligi;
- favqulodda vazifalarni bajarish kompetentligi.

Boshlang'ich sinflarda fan to'garaklarini rivojlantirishda baholash mezonlari:

1. Samaradorlik yoki mahsuldorlik. Innovatsion g'oyalar va tashabbuslar orqali ro'yobga chiqadi. Bu ko'rsatkich izlanuvchanlik mustaqil ilmiy tadqiqotlar asosida rivojlanadi.
2. Moslashuvchanlik. bir xolatdan ikkichi holatga yoki jarayonga tez moslashib ko'chish qobiliyati orqali amalga oshadi. Refleksiv harakatlardan ongli harakatlarga moslasha bilish.
3. Ijodkorlik. Ijodkorlikning eng asosiy ustunligi, kutilmagan ijodiy g'oyalar, fikrlar va farazlar hamda yechimlarni topa olishi bilan ajralib turadi.
4. Onglilik. Matn yaratish kompetensiyasida ongli, mukammal, puxta ishlab chiqilgan yangi g'oyalar kashf etish va ulardan samarali foydala oladilar.

Vaholanki, boshlang'ich sinflarda fan to'garaklarini rivojlantirish bilan ishlash jarayonida faqat grammatik tahliliy topshiriqlar emas, mantiqiy nutq, mustaqil fikr rivojiga ko'proq o'rin ajratish so'zdan o'rinli foydalanish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 2018-yil 15-iyulda qabul qilingan "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-916-son Qarori/ <https://lex.uz/ru/docs/1372342>
2. 2018-yil 15-iyulda qabul qilingan "Innovatsion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-916-son Qarori 130-133 b.
3. Sh.A.Abdullaeva, G.Norimova. STEAM texnologiyalari asosida o'quvchilarning fanga oid kompetensiyalari rivojlantirish. Monografiya.T.: Nodirdabegim nashriyoti, 2021-126 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risidagi" PQ-3775-son Qarori//O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 24.07.2018y., 03/18/486/1559-son.
5. Sh.A.Abdullaeva, G.Norimova. STEAM texnologiyalari asosida o'quvchilarning fanga oid kompetensiyalari rivojlantirish. Monografiya.T.: Nodirdabegim nashriyoti, 2021-138 b.